

A.ŞAIQ POEZİYASI AZƏRBAYCAN DEMOKRATİK RESPUBLİKASI DÖVRÜNDƏ

Alxan BAYRAMOĞLU,
filologiya elmləri doktoru

Bədii ədəbiyyatın əsas dəyəri həm də onun öz üzərində zamanın möhürünü qoruyub saxlanmasıdır. Bu mənada Abdulla Şaiqın Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründəki yaradıcılığı da o biri dövrlərdəki əsərləri kimi, özündə dövrün, zamanın ictimai, milli və mənəvi ab-havasını bədii şəkildə və qabarıqlığı ilə əks etdirməsi ilə də diqqəti cəlb edir.

Qeyd olunduğu kimi, A.Şaiq həmin dövrdə xüsusilə fəallaşmışdı. Bu, təsadüfi deyildi: o dövrdə demokratik ictimai fikir və hərəkət ümumiyyətlə güclü idi. Səbəb də aydındır; qabaqcıl görüşlü ziyalılarımız və geniş xalq kütlələri illərdən bəri uğrunda qələm çaldıqları, arzu etdikləri milli müstəqilliyə çatmış, siyasi və iqtisadi cəhətdən müstəqil bir respublika qurmuşdular. Odur ki, həmin dövrdə xalqın milli mənlilik duyğusu və milli qürur hissi

daha qabarıq üzə çıxmış və dövrün bədii nümunələrində də öz əksini tapmışdır.

Lakin o dövrdə milli müstəqillikdən doğan sevinc və qürura əndişəli bir qayğı da əlavə olunmuşdu. Bu qayğı həmin müstəqilliyi daxili və xarici irticaçılardan qorumaq zərurətindən yaranmışdı. Çünki xaçpərəst qonşularımız bizə qənim kəsilərək azərbaycanlıları, ümumən türkləri yer üzərindən silmək üçün hər cür vəhşi vasitəyə əl atırdılar. Bu güclü düşməne qarşı ancaq vahid xalq gücü və mübarizliyi ilə qalib çıxmağın mümkünlüyünü anlayan A.Şaiq «Marş» şerində yazırdı:

*Birləşəlim, türk oğlu, bu yol millət yoludur,
Ünlə, zəfərlə, şanlı tariximiz doludur.
Yürüyəlim irəli, haydı millət əsgəri,
Keçmişimiz şan, zəfər, durmayalım bir geri.*

O, gəncliyi öz vətəninin və elinin müdafiəsinə çağıraraq ona başa salır ki, sənin ulu baban da cəsur və qorxmaz, həm də möhkəm biləkli, dəmir iradəli olub. Belə bir əcdadı olan xalqın düşmən qarşısında basılmağa mənəvi haqqı yoxdur.

Lakin şair başa düşürdü ki, şanlı keçmiş və döyüşkənlik o vaxt özünü doğruldur ki, xalqın birliyi başında sınınmış, etibarlı və uzaqgörən bir sərkərdə olsun.

*Dalğalanır üstümdə şanlı Turan bayrağı,
Alovlanır qəlbimdə «ərknəgon» ocağı.
Haydı, yola çıxalım, haqsızlığı yıxalım,
Turanda gün doğunca zülmətlə çarpışalım!
Arş, irəli, irəlidə cənnət gibi çəmən var,
Günəş orda həp doğar, səadət orda parlar!*

Milli müstəqilliyin qorunması üçün birinci növbədə vətən torpağının yağılardan müdafiəsinin vacibliyini başa düşdüyü üçün A.Şaiq «Vətənin yanıq səsi» poemasında gəncliyi məhz buna – vətənin müdafiəsinə səsləyir.

A.Şaiqi narahat edən vətənin murdar yağılar əlində inləyərək öz övladlarından imdad diləməsidir. Odur ki, şair özünü gənc milli ordumuzun əsgərlərinə, ümumiyyətlə türk gəncliyinə və yurddaşlarına tutaraq yazır:

*Ananız bax, sürüklənir yerlərdə,
Hər yerinə xəncər, neştər saplanmış.
Düşmüş də pək təhlükəli bir dərdə,
Sızlar, ağlar, bağı qan xırpalanmış.*

Demək, vətənin ağır günündə onun övladlarının milli rahatlığa mənəvi haqqları yoxdur. Axı, bu yurdu ulularımız öz sinələri ilə qoruya-qoruya, qanları ilə suvara-suvara bizə çatdırıblar.

O dövrdə (elə indi də) milli özünü-dərkdən doğan milli qürur hissənin əzəmətinə, zəfərinə inam çox güclü idi. Odur ki, bəşər sivilizasiyasının müsəlman və

türk dünyasına qarşı törətməklə olduğu «mədəni vəhşət»dən (H.Cavid), onun güc və amansızlığından qorxmayan milli ordumuz və vətənpərvərlərimizin aşağıdakı sözləri qəlbimizi iftixarla doldurur:

*Bəş dünyanın vəhşiləri toplansa,
«Ölüm» deyə, «Vətən» deyə qoşarız.
Bu torpaqlar qanımızla boyansa,
Nəfərimiz qalınca öc alarız.*

Bütün bu əzm, narahatlıq, ümid və inam bizi bu gün də tərk etmədiyi kimi, ulularımızın ruhu və nəsilər qarşısında cavabdehliyi də bir an belə unuda bilmərik.

Və... Bu məqalədə deyildiyi kimi:

1918-dəki qanlı mart hadisələri ilə ədəbiyyatın durdurulmuş olan bu müzəffər yürüşü Bakının istixlası və hakimiyyəti milliyətin ehyasından sonra yeni bir ruh və yeni əzm ilə davam etmişdi: Hüseyn Cavid, Abdulla Şaiq, Salman Mümtaz, Cavad, Əli Yusif, Cəfər Cabbarzadə, Hadi hürr Azəri sənətinin canlı amalları idi.

Bu günkü ədəb meydanının şah-suvarları yenə dünənki milliyət dövrünün qəhrəmanlarıdır. Ədəbiyyat dünyasını titrədən “hadisə”lər yenə Hüseyn Cavidin əsərləridir. Mətbuatı şənlədən şeir yenə Cavadın nəşidələri, məktəb kitablarını canlandırان yazı yenə Şaiqin yazılarıdır.

“Azəri türk edebiyatının düneni ve bu günü” əsərindən

*“Yeni Kafkasya”,
İstanbul, 1924, sayı 20, 21*